

הַלְכוּת פֶּסַח סִימָן תֵּלַז תֵּלַד

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק מג]

שְׁיָקְמוּ מִצֵּי תַּקְוָה (36).

מאידך, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"ב ס"ק ט) שאף בזמנינו אין די בבחינה ובירור אם נוקו כל המקומות היטב, אלא יש להסתכל בכל המקומות אם אין בהם חמץ.

[משנ"ב ס"ק מח]

צִירִים בְּדִיקָה⁽³⁹⁾.

(39) ולענין אם צריך לבדוקם לאור הנר, דעת הגר"ש אלישיב (הערות פסחים ח, ב) שדי לבדוקם על ידי מישוש, גם בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' קלו) כתב שאת הכיסים קשה לבדוק לאור הנר, ולפיכך יש לבדוקם באופן שיועיל לבדיקה. מאידך, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פ"ד ס"ב עמ' פה) שאין לבדוקם על ידי מישוש, אולם כיון שקשה לבדוקם לאור הנר, אפשר לבדוקם ביום לאור החמה [וראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק א) בענין זה].

[משנ"ב שם]

יִכּוּלִים לְכַרֵּךְ עַל בְּדִיקָה⁽³⁷⁾.

(37) ומבואר, שבמקום שיש חשש 'שמא יבוא לאכלו', אף על פי שאין חשש 'שמא לא ביטלו בלב שלם' [ראה לעיל (סי' תלב ס"ק ב)], חיוב הבדיקה הוא בתורת ודאי, שאם היה זה בתורת ספק, היה אסור לבדוק בבית הכנסת לברך, שהרי אין החמץ של גבאי בית הכנסת, ולא שייך בו את הטעם של שמא לא ביטלו בלב שלם.

[משנ"ב ס"ק מה]

גַּם-כֵּן צָרִיךְ לְחַזֵּר וּלְבַדֵּק בְּלִילָה כָּל יִשְׂרָאֵל⁽³⁸⁾.

(38) אכן בזמנינו שמכבדים ושוטפים ומנקים את הבית היטב היטב, כתב הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה פסח פ"ה ס"א) שאין חובה לפשפש בשעת הבדיקה בכל המקומות, שכבר עשו כן כשניקו בימים שקודם הפסח, וחובת הבדיקה בזמנינו היא לדקדק ולבחון בכל המקומות אם אכן ניקו אותם היטב, וכן דעת הגר"ש אלישיב (הליכות והנהגות על הלכות פסח). וראה מה שכתבנו בשעה"צ לעיל (סי' תלב ס"ק יב).

סימן תלד

דיני הנהגות תכף אחר הבדיקה

[משנ"ב ס"ק ג]

או כִּי לְבַעֲרוֹ לְמָרוֹ.

(1) וכפי שכתב הרמ"א להלן (ס"ב) שאין לבטל חמץ המיועד לשריפה, כדי לקיים את מצות השריפה בחמץ השייך לו.

הלכות פסח סימן תלג תלד

באר הגולה ו

שהתינוקות מקניסים בהם חמץ: יא שהמכבד חדרו (יא) ביי"ג בניסן (מד) ומכבדו לבדק החמץ ולבצרו ונזהר שלא להקניס שם עוד חמץ, (מה) אף-על-פי-כן צריך לבדק (יב) כליל י"ד: הגה [*] וכל אדם (מו) צריך לכבד חדריו קדם הבדיקה (מרדכי ריש פסחים). והפוסקים או בתי"ד של בגדים (יג) (מז) שנותנים בהם לפעמים חמץ (מח) צריכים בדיקה (מהר"ו):

תלד דינים הנוהגים תכף אחר הבדיקה, ובו ד' סעיפים:

א (א) אחר הבדיקה יהא נזהר בחמץ (ב) שמשיר להצניעו (ג) כדי שלא יצטרף בדיקה (ד) אחרת, כגון *אם ישלנו עכבר בפניו, או אם יחסר לחמו כגון שינח עשר כפרות וימצא תשע; אבל בסתם, שאינו יודע אם חסר ממנו אם לאו, לא. כן אם כפה עליו כלי ולא מצאו (א) (ד) אינו צריך

א משנה פסחים י

ובדמפרש לה רבא

ובכ"ז שם ד' ט

ב ירושלמי, רבא

הרא"ש שם

שערי תשובה

[*] וכל אדם צריך לכבד כו'. ולכן מקליו המוציאים לבדק חדרו הבדיקה כלי חפשי היטב בחורין וסדקין, לפי שהחלה מכבדו ורוחצין ומקדקין הכל היטב; ואפילו רוחצין ומקדקין ע"י א"י מסתבא ונאמנים, דאקסודא קפרי ולא מרעי נפשיה, כ"כ בשו"ת שבסוף חרדשי מהרי"ש לפסחים: (יג) שנותנים בהם. ומי שאין דרכו כן א"צ בדיקה, ד"מ, מ"א. נח"י מחמיר, ע"ש: (א) אחר הבדיקה. לאו דוקא, דהוא הדין קדם התחלת הבדיקה יצניע החמץ שרוצה לאכל, דאולי יתספר לחמו חוד הבדיקה ויהא צריך לחזור ולבדק מה שבדק כבר, ב"ח ונח"י ומהר"א ומהר"ם ומהר"ם א"ל החמץ שמוצאין בשעת בדיקה אבל שאר החמץ מוליכין אנה ואנה, ולא שפיר עבדי, אחרונים: (ב) אחרת. נהא הדין דצריך אז לכשל שנית, ב"י בשם ר"ן. ומכל מקום אינו צריך לבדק שנית, חזק יעקב: (ג) אינו צריך. אם אי אפשר לחמוק לשלו, כגון אברתם:

באור הלכה

קרב, והשניה שלפנים הימנה הוראה את התקרה לבדו. וכן פסק ברבנו חננאל שלפנינו ואכן מה דאיתא שם בסוף דבריו 'אלו שניהם בודק משמיר' וזהו שנקרא ודי' צריך ציון, דלכאורה סותר דבריו הראשונים. ונראה לי דכוננו, דרך אלו שני השורות בודק מכל החבית שמשמיר' וזהו הנקרא, וזהו, דאם נדרש דבריו בפשוטו, מאי 'די' דאמר, הלא אס-כן שמואל מחמיר יותר מדרכו, וכן הוא גס-כן דעת בעל העשור משמואל, וגם הרמב"ם גופא בפרוש המשנה פסק כשמואל, וכן בבאור הגר"א משמע גס-כן שמעדר כשיטה זו, ותביא שם שכן הוא גס-כן דעת הראב"ה [אכן מה שהביא שם שכן היא גס-כן דעת הר"ף, בהנחת הב"ח מקיף על אלו השורות בדיק' שאינם מהר"ף, ע"ן שם], וקשה לחזות דעת כל הני רבנא הנ"ל, ובפרט שהרמב"ם גופא לא ברירא לה דבר זה כלי האי וכו':

* אם ישלנו עכבר בפניו. ולא אמרנו דעכבר דאכלתו, דספק אכילה אינו

באר היטב

ולא ראיתי נזהרים בזה לבדק כהכ"נ רק סגי להו ככבוד בעלמא ביום, ונראה להחזיר על זה השפטים של כהכ"נ, וכ"כ מהר"ל. וכתב עוד, דבשל מקומות מקדקין אחר בדיקת כהכ"נ שלא יבא עוד שם התינוקות עם חמץ: (יא) ביי"ג. ודוק ביום אבל אם בודק כליל י"ג א"צ לחזור ולבדק כליל י"ד, כמ"ש בס"א: (יב) כליל י"ד. ואקסודא אם בודק ביום י"ג לאור החמה נצא, מיהו עכ"פ יש לבדק חדר א' כלילה, מ"א: (א) אחר הבדיקה. לאו דוקא, דהוא הדין קדם התחלת הבדיקה יצניע החמץ שרוצה לאכל, דאולי יתספר לחמו חוד הבדיקה ויהא צריך לחזור ולבדק מה שבדק כבר, ב"ח ונח"י ומהר"א ומהר"ם א"ל החמץ שמוצאין בשעת בדיקה אבל שאר החמץ מוליכין אנה ואנה, ולא שפיר עבדי, אחרונים: (ב) אחרת. נהא הדין דצריך אז לכשל שנית, ב"י בשם ר"ן. ומכל מקום אינו צריך לבדק שנית, חזק יעקב: (ג) אינו צריך. אם אי אפשר לחמוק לשלו, כגון אברתם:

משנה ברורה

ביום, ולא יפה הם עושים, וצריך להזהירם על כך שיקימו מצוות חכמים בתקנתם⁽³⁶⁾, (נג) ויכולים לבדק על בדיקה זו⁽³⁷⁾, (נג) אבל אין צריכים לבטל אחר הבדיקה, לפי שאינם יכולים לבטל ולהפקיר חמץ שאינו שלהם. ואם עבר ולא בודק הבתי"בנסיות ובתי"ב מדרשות כליל י"ד (נד) יכול לבדקם לבתחלה ביום י"ד לאור היום, ואין צריך לבדק לאור היום, לפי שצריך להבדוק בהם בחלונות ויש בהם אורה גדולה, וצריך אקסודא שנתבאר בסעיף א [אחרונים]. אכן לפי מה שכתבנו לעיל בסעיף קטן ז דאם יש זכויות בחלונות, שוב אפילו נגד החלון ממש אין דינו באקסודא, אס-כן הכי נמי בעינן שקשבדוקם ביום לאור החמה יפתח החלונות: יא (מד) ומכבדו. ורצה לומר, (נה) לא מבפניו בסתם

שאין חזקתו מתבאר, אלא אפילו אם מכבד לשם בדיקה גס-כן לא מהני: (מה) אף-על-פי-כן צריך לבדק וכו'. שהכבוד אינו בדיקה גמורה, שמה נשתרי חמץ באינה גמא. ואפילו אם בודק לאור היום בחורין ובסדקין, גס-כן צריך לחזור ולבדק כלילה ככל שיראה⁽³⁸⁾, (נו) שלא לחלל בין בדיקה לבדיקה [כל זה מתבאר מתוך דברי תרומת הדשן בשם מרדכי]. (נז) ולפי מה שכתבנו לעיל בסעיף א, בלאו הכי אין לסקמך אבדיקת היום אפילו הנה לאור היום, שהנה אין מאיר ביום כל-כך כמו כלילה: (מו) צריך לכבד חדריו. דלא מבדק שפיר בלא כבוד. והמנהג לכבד כל הבית והחדרים ביום י"ג כדי שיוכל לעשות הבדיקה בדיון בתחלת ליל י"ד, וכמו שכתב בסיומן תלא סעיף א. ובשעת בדיקה, המנהג לטל נוצות ולכבד היטב במקום החורים והסדקים, לגרר משם החמץ עם הנדב: (מז) שנותנים בהם לפעמים חמץ. ואפילו הוא אומר ברי לי שלא נתן בהם חמץ, דמלמא דלא רמנא עלה הוא ולאו אנדעתה, ולכן צריך בדיקה. והעולם נוהגין רק לנער הכיסים בשעת הבעור, ונכון לבדק אותם בשעת הבדיקה, ומכל מקום צריך לחזור ולנערם בשעת הבעור, שמה חזו והקניס בהם מחמץ שאכל אחר הבדיקה [אחרונים]: (מח) צריכים בדיקה⁽³⁹⁾. בין משלו ובין משל התינוקות שבבית:

א (א) אחר הבדיקה. והוא הדין (א) בשעת הבדיקה יצניע החמץ שרוצה לאכל, ד"ש לחש דלאחר שהשלים לבדק וזית אחת וזלף לבדק וזית אחרת יטל עכבר לפניו ויגדלנו וזית שכתב בודק: (ב) שמשיר. לאכילתו, (ג) והוא הדין החמץ שמוצא בבדיקתו ומניחו כדי לבצר למחר. (ג) והעולם אין מצניעים אלא החמץ שמוצאין בשעת בדיקה, אבל שאר החמץ אין נזהרין בהן ומוליכין אנה ואנה, (ד) ולא שפיר עבדי: (ג) כדי שלא יצטרף בדיקה וכו'. ומכל מקום (ס) אין צריך לבדק שנית על בדיקה זו. ואם בודק ולא מצאו (ו) צריך לבטל פעם אחרת, דזה החמץ שנער העכבר אחר הבדיקה לא היה בכלל הכבול, שהרי שיר אותו למאכלו או כדי לבצרו למחר⁽⁴⁰⁾; (ז) ומיהו, אנו נוהגין בלאו הכי לבטל שנית בשעת השרפה: (ד) אינו צריך לבדק. ודוקא (ט) בהנחת במקום גבוה שאין יד התינוקות

שער הציון

(נג) הגר"ז: (נג) פרי חדש: (נד) מכל מקום בחורין ובסדקין צריך לבדק בנה, ולא צריפא מחצר דאין לו גג למעלה ואפילו הכי צריך לבדק בחורין ובסדקין, וכו': (נה) הגר"א: (נו) ולשעם זה, אם שיר חדר אחד לבדק אותו בדין כלילה שפיר דמי, כן פסח בתרומת הדשן ונגם דין זה אינו ברור כל-כך, דיש לומר שלא תחלק קאי אכל בית ובית, אבל לפי מה שפסק הסג"א אברהם ואפילו בודק ביום וכו' נראה מה שהעסקנו במשנה ברורה 'ולפי מה שכתבנו' וכו' לא מהני מה שידבק כלילה רק חדר אחד: (נז) מנג'אברהם: (נח) מנג'אברהם ושיא כהנ"ח, ודלא בהש"ו: (ט) ט"ז וחק"יעקב: (א) מנג' אברהם: (ד) וצ"ח בתי"אדם שכתב דבאפן זה לא יועיל לו בדיקתו, ורצה לומר דעל-ידיה שוב אין שם בדיקה כלל אחר שלא השגיח שהיה החמץ נמצא משער במקום אחד: (ס) חק"יעקב ומקור"סיים: (י) מנג'אברהם ושיא בשם הר"ן: (י) מנג'אברהם: (י) מנג'אברהם ושיא:

הלכות פסח סימן תלד

לכדק, שוואי אדם נטלו, לקח (ה) יקפה עליו כלי או יתלנו באויר *או יניחנו (ד) בתבה, מקום שאין עקב וכול לבוא: ב' אחר הבדיקה (ו) מיד בלילה יבטלנו ויאמר 'כל (ה) חמירא דאיתא ברשותי (ז) דלא חזיתיה ודלא בערתה לבטל (ח) ולחרי עפרא דאעא'. הגה ויאמר הבטול (ט) בלשון שמכין (מהרי" בירין). ואם אָמרו (ו) (י) בלשון הקדש, 'כל חמירא' כולל חמץ ושאור (ת"ה סימן קלד), *אכל בשאר לשונות צריך להזכיר (ז) כל אחד בפני עצמו (ד"ע). (יא) 'וטוב לחזר ולבטלו פעם אחרת ביום י"ד סוף שעה חמישית קדם שתגיע שעה ששית, שמשתיגע שעה ששית נאסר ואין בידו לבטלו: הגה [*] ואין לבטל ביום (יב) אלא לאחר ששרף החמץ, כדי לקדם מצות שרפה בחמץ שלו (מהרי"ו): ג' (יג) "בבטול היום יאמר דחזיתיה ודלא בערתה ודלא בערתה: ד' (יד) *ושלוחו (טו) יכול לבטל. (וכשמבטל שליה צריך שיאמר (טז) *חמצו של פלוני *יהא בטל' (וכו') (תשובת מהרי"א העשירי

ג. חמירא דכח ודחיה שם ה' חמירא ומהרא"ש שם ד טור בשם אבירי מהרא"ש ח טור בשם תוב רבנו פרץ, וכן תוב רבנו יצחק ד שם, וכן תוב תוב השני בפרק ב בשם בעל העשירי

שערי תשובה

[*] ואין לבטל כו'. ועין בהלכות קטנות סימן קצח מה שכתב בזה: (ד) בתבה. ובח"מ סימן רצא ט"י פסק רמ"א דתבה חתונה אצל עכברים, ע"ש. וי"ל, וד"ק: (ה) חמירא. לפי שלחם הוא חיות האדם

ואין ראוי לזלזל בכבודו, לקח נתקן בלשון תרגום שלא יבינו המדיקים והמקטרגים, סדה"י: (ו) בלשון. בקצת נסתאות כתוב: ואם אָמרו בלשון הקדש יא. ודוקא כשידע לפחות ענין הבטול שמפקיר חמצו, דאם אינו יודע לא יא, וכ"כ המהר"ל ומהרי"ו ומ"א. ועין ח"י: (ז) כל אחד. המדקדק במעשיו יאמר נסח זה: כל חמירא וחמירא דאיכא ברשותי דלא חזיתיה ודלא בערתה ודלא ידעא לה לבטל

באר היטב

משנה בוררה

ממשמשין שם: (ה) יקפה עליו כלי. ולמן החמץ בכלי ולסחות אסור, מפני שדרכן של שרצים לגלות, אכל כשכופה עליו כלי רחב אין יכולין לגלות [מ"א וס"א]: ב' (ו) מיד בלילה יבטלנו. הטעם הוא, (ט) דאף-על-גב דמדאורייתא בבדיקה לבר סגי, דמן התורה סגי בקצת מן, או בכעור או בבטול, (י) דאפילו אם יאמר שם חמץ בבית אינו עובר עליו כל זמן שלא נודע לו, מיהו שדוק היטב ונעשה כל מה שמשל עליו, מכל מקום חמץ חששו שמה ימצא גלוסקא יפה שאינה נבטלת מעצמה כמו פורירין, (יא) וישנה מצט קדם שישפנו ויעבר עליו בכל יראה, אכל אם יבטלנו, שוב אינו עובר בכל גונו בכל יראה, דהני הפקר ולא דילה הוא: (ז) דלא חזיתיה ודלא בערתה. אכל מה שראה ובער (יב) אינו מבטל עכשו, שחרי ודעה לאכל עוד מה שמשד, וגם כדי לקדם מצות שרפה בחמץ שלו למחר, ולכן אינו מבטל הכל עד למחר אחר אכילה ואחר ששרף החמץ: דאעא. ולכלי עלמא מהני לשון זה של הפקר, אף שאמר לשון זה

באר הגולה

מוציא מידי ודאי חמץ [גמרא]: * או יניחנו בתבה, מקום שאין עקב יכול לבוא. ודעה לומר, דסתם תבות וחירות הן אצל עכברים, כמו שכתוב בחשון משפט סימן רצא ט"י יג בהג"ה, ולכן דקדק וכתב 'מקום שאין' וכי, הינו שיהיה להניח שם באופן שהעקב לא יוכל להגיע לשם [הג"ה, ונסתלק בזה קצת הכאור היטב]: * אכל בשאר לשונות וכו'. ויפי זה הוא הדין אם אומר לשון הקדש ממש צריך להזכיר חמץ ושאור, דשני דברים הן ודוק לשון 'חמירא' כולל שניהם, וכמבאר בבית יוסף. ובבאר הג"ה מפקפק על כל זה, דבירושלמי אמר דצריך שיאמר 'כל חמץ שיש לי בתוך ביתי ואיני יודע בו' לבטל, הרי שלא הצריך לומר גם שאור: * שלוחו וכו'. ואין לעשות קטן לשלוח [פמ"ג]: * חמצו של פלוני וכו'. עין ט"ז שרדעה לומר דאין צריך לזה משום דמסתמא נתנם לו במתנה, ולא העתקתיו במשנה ברתה, דכפה אחרונים השיגו על זה, דכפה וזה השליש בחמץ: * יהא בטל. עין במשנה בוררה מה שהעסקנו בשם הפגן-אברהם וס"א דדוקא כשצוה לבטל, אכל אם צוה לבדק אינו יכול לבטל. ובספר מגן האלק מפקפק על זה, דלמה לא יבטל, הלא מסתמא נעשו שליט לבדק פנהו, ועליהן מצד שיבטל השליט על-כ"פ, פנים, דשמה סמך המשלח עליו,

בינו לבין עצמו ולא בפני אנשים⁽⁶⁾ [אחרונים]: (ט) בלשון שמכין. שהרי הבטול הוא מתורת הפקר, ואם אינו יודע, מה מהני הבטול? ועל-כן (יד) טוב ללמד לעמית-הארץ שאינם מבינים בלשון הקדש, או אשה מבטלת שמתאמר בלשון שמכניה, דהני (אלעזר חמץ אצור ודער ט"י ויאס עס איז אין מיין רשות, זאל זיין הפקר אונד זאל ניט זיין גירעכניט נאר אזוי וויא צדד אין גאס). ואם אמר עם-הארץ בלשון הקדש, (טו) אם יודע לפחות ענין הבטול, שידע שמפקיר חמצו, יא דביעבד, אכל אם אינו מבין כלל וסובר שאומר איתו תחנה, לא יא אפילו בדיעבד: (י) בלשון הקדש. לאו דוקא, (טז) ורדעה לומר, בלשון תרגום כמו שאנו אומרים⁽⁷⁾: (יא) 'וטוב לחזר ולבטלו'. לפי (י) שרגילין לקנות פת ביום י"ד למאכל, וגם בפת ששיר בלילה למאכלו ואם נתפן לבטלו [ואף אם נתן לבטלו, הלא חזר וזוכה בו], יש לחש שמה יאמר ממנו פת ויעבר עליו, לקח חזר ומבטלו. (יז) ומכל מקום אין לסמוך על בטול היום לבד ושללא לבטל בלילה, (יט) דחשישין שישפח לבטל עד שעה ששית דא לא מהני בטול: (יב) אלא לאחר ששרף החמץ. ואם-כן צריך לשרף קדם שעה ששית, ואחר-כך יבטלנו גס-כן מתק (כ) קדם שיתחל שעה ששית: ג' (יג) בבטול היום יאמר דחזיתיה וכו'.⁽⁸⁾ דבטול היום אינו אלא משום הנשאר, ובדלעיל בסעיף-קטן יא: ד' (יד) שלוחו. הינו כשצוה לשליח לבטל חמצו, אכל אם צוה לו לבדק, לכלי עלמא אינו יכול לבטלו [מ"א וס"א]: (טו) יכול לבטל. דאף-על-גב דבטול הוא מטעם הפקר, והאומר לחברו לך והפקר נכסי אין בכך כלום⁽⁹⁾ עד שישקרים הוא בעצמו, הכא לענין חמץ יש להקל, שהרי החמץ בשעה שעובר עליו בכל יראה וכל ימצא אינו שלו שהרי אסור בהנאה, אלא שהתורה העמידו ברשותו לענין שיעבר עליו, לפיכך בגלוי דעת בלבד, שהוא מגלה דעתו דלא ניתא לה דלגוי לה וכתא כלל בגויה, סגי. (כא) ויש מחמירין בזה, ובשעת הדחק יש להקל, (כב) דרב הפוסקים הקסימו לדעת המחבר. ומכל מקום כל זה דוקא כשעשה שליח על זה, וכלא שליחות אין יכול לבטל חמצו של חברו אף היכא דכחית הוא לו, כגון שהוא בדרך ושכח לבטל [פמ"ג בפתיה]: (טז) חמצו של פלוני. דהני, (כג) שלא יאמר דאיכא בביתא הדין, דלמא יש לו במקום אחר.

שערי תשובה

(ט) עלת-שפת: (י) מגן-אברהם בשם הרמב"ם ומהרא"ש, והט"ז כתב דאף השור מודה דאם לא ידע מתחלה אינו עובר עליו כלל: (יא) רש"י, והעתיקו העלת-שפת והחמיר-משה והג"ה: (יב) פוסקים: (יג) בי"ח וחקי-עקב וקור-חיים והג"ה וס"א: (יד) חיי-אדם: (טו) מגן-אברהם וס"א וחקי-עקב: (טז) אליה רבה והג"ה: (יז) טור: (יח) גם זה שם: (יט) ואף דאז זמן שרפה לפי המנהג ואם-כן מפילא קור גם לבטלו (עין בגמרא), מכל מקום פירן דמעקר הדין כל אחד יכול לשרף מתי שירצה לא מקרי זמן מסים [ט"ז]. ועין בגמרא-אברהם מה שכתב עוד בזה: (כ) דאחר-כך אסור בהנאה, דלקמן בסימן תמג, ואין בידו לבטלו: (כא) הבי"ח [והובא בגמרא אברהם וכלאיה רבה] שהעתיק בשיטת האסורים שהובא בטרין: (כב) ט"ז והט"ז וחקי-עקב ופירי חדש ודרך-החיים, וגם הג"ה כתב שהעקר בפסק המחבר דקל מתחלה טוב לחש לדעת הבי"ח, וגם מהג"ה יא נראה שאינו חולק על דין זה: (כג) הג"ה: א

תרגום: 1 כל חמץ או שאור הנמצא ברשותי, שיהא הפקר, ולא יהא נחשב אלא כמו עפר ברחוב.

הַלְבוֹת פֶּסַח סִימָן תֵּלֶד

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ו]

מִיָּד בְּלִילָה יִבְטְלֶנּוּ⁽²⁾.

ולענין אמירת 'ולהיו הפקר' בערב פסח שחל בשבת, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני פסח פט"ו ס"ק ב) שאף לסוברים שאסור להפקיר בשבת, יכול הוא לומר בביטול שאומר בשבת 'ולהיו הפקר', שכיון שאסור להפקיר בשבת, אין מילים אלו מתפרשות כמעשה הפקר, אלא שהחמץ יעשה הפקר על ידי הביטול.

[משנ"ב שם]

אף שְׁאָמַר לְשׁוֹן זֶה בִּינּוֹ לְכִין עֲצָמוֹ וְלֹא בִּפְנֵי אֲנָשִׁים⁽⁶⁾.

6) ואף על פי שהמפקיר צריך שיפקיר בפני שלשה אנשים, וכפי שכתב השו"ע (ח"מ סי' רעג ס"ז), מי"מ כתבו התוס' (פסחים ד, ב ד"ה מדאורייתא) שאין זה אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא אין צורך להפקיר בפני שלשה.

[משנ"ב ס"ק י]

וְרוֹצֶה לֹאמַר, בְּלִשְׁוֹן תִּפְגֹּם כְּמוֹ שְׁאָנוֹ אוֹמְרִים⁽⁷⁾.

7) והטעם שתיקנו לאומרו בלשון ארמי ולא בלשון הקודש, כתב הדרכי משה (אורח ב) מפני שנוסח זה תיקנו הגאונים, ועמי הארצות שבבבל הבינו רק לשון זה. ובספר סדר היום (סדר ביעור חמץ וכוונתו) כתב, לפי שעל הלחם יחיה האדם לפיכך אין ראוי לו ללול בכבודו, וכמאמר הכתוב (משלי יג יג): "בו לדבר יחבל לו", ואילו היו אומרים את הביטול בלשון הקודש, לשון שהכל מבינים בו, יתכן שהמקוין היו מקטרגים על הזולל בלחם, לפיכך והשו"ע הרב (ק"א ס"ק ד) חלק על דבריו, וכתב שאף על פי שאין המלאכים מבינים ארמית, המקוין מבינים בו, ואדרבה עיקר לשונם היא ארמית, וכפי שמבואר בזה (פ' תרומה ידף קכט, ב) הובא בב"י לעיל (סי' נו).

[משנ"ב ס"ק יג]

בְּבִטּוֹל הַיּוֹם יֵאָמַר דִּחְיִיתָה וְכוּ'⁽⁸⁾.

8) ובטעם הדבר שאומרים 'דביערתיה וכו'', אף שאין צורך לבטל חמץ שכבר ביער מהעולם, כתב הדעת תורה בשם הדעת קדושים [בוטשאטש], שהכוונה היא לחמץ שלא נשרף כראוי בשריפת החמץ. באופן אחר כתב שם, שאין הכוונה לחמץ ששרף, אלא לחמץ שנפלה עליו מפולת שדינו כמבוער, ומי"מ צריך לבטלו כמפורש בשו"ע לעיל (סי' תלג ס"ח). עוד אופן כתב שם בשם בעמח"ס יד יוסף, שהכוונה היא לחמץ שביער מרשותו על ידי שמכרו לגוי, ויש לחוש שמא לא היתה המכירה כראוי [וכן הביא בשמו השדי חמד מערכת חמץ ומצה סי' ה אות מה].

[משנ"ב ס"ק יט]

וְהָאֹמֵר לְהַבְרֹ לֶךְ וְהַפְּקֵר נִכְסֵי אֵין בְּקֶךָ כְּלוּם⁽⁹⁾.

9) ובטעם הדבר שאי אפשר להפקיר על ידי שליח, כתב הב"י לפי שהפקר הרי הוא כנדר, ואין שליחות מועילה בנדר. טעם אחר כתב בספר יד המלך (פ"א מהל' שלוחין ושותפין ה"א), לפי שהפקר צריך להיות הפקר לכל, ואם יפקיר על ידי שליח אין השליח עצמו יכול לזכות בשעת ההפקר, שכן אינו יכול להיות באותו רגע גם המפקיר וגם הזוכה, ונמצא ששעת ההפקר אין זה הפקר לכל. וטעם אחר כתב הבר"י יוסף (ס"ק ה) לפי שכל דבר שאדם יכול לעשותו על ידי דיבור בעלמא בלי טירחה כל שהיא, ואין לו שום צורך בשליח, לא מועילה בו שליחות.

2) ביטול זה, כתב השו"ע שצריך לאומרו בפיו, וכפי שכתב שיאמר את הביטול, וכתב הב"י שכן מפורש בירושלמי. אכן, כתב הב"י שמדאורייתא די שיבטל בליבו, אלא שתקנת חז"ל היא שיבטל בפיו [ובסי' תלא כתב הב"י, שיש ראשונים שסוברים שמדאורייתא צריך לבטל בפה, שקיימא לן שדברים שבלב אינם דברים]. אמנם בשו"ע לקמן (סי' תלו ס"ב) מבואר שביטול בלב מועיל, והביה"ל שם (ד"ה בלבו) כתב שנחלקו בכך ראשונים, ושבביאור הגר"א שם נקט להלכה שמועיל ביטול בלב.

[משנ"ב ס"ק ז]

דִּלָּא תְּחִיתָה וְדִלָּא בְּעֶרְתָּה⁽³⁾.

3) ובטעם הדבר שאומר 'דאיתיה ברשותי', שמשמע שמבטל רק את החמץ שבתוך רשותו, כתב השו"ע הרב (סי' תמ ק"א ס"ק א), לפי שמן התורה אין אדם עובר על איסור 'בל יראה' ו'בל ימצא' אלא אם כן החמץ נמצא ברשותו, או שהפקידו ביד אחר, ואם אכן הפקיד את החמץ ברשות אחר, הרי זה בכלל רשותו וכלול בלשון 'דאיתיה ברשותי', אבל אם הניח את חמצו ברשות אחר בלא ידיעת בעל הרשות, אין בעל החמץ עובר על איסור 'בל יראה' ו'בל ימצא'.

וְאֵף עַל פִּי שֶׁמִּדְּרַבָּנָן עוֹבֵר עַל אִיסוּר 'בִּל יֵרָאֶה' וְ'בִּל יִמְצָא' גַּם עַל חֻמֵּי שְׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְאִם כֵּן הִיָּה לוֹ לִבְטֹל גַּם חֻמֵּי זֶה, כִּתְבַּשְׁוֹת אִמְרֵי יוֹשֵׁר (ח"א סי' כג) שְׁהוּאִיל וּמִדְּאֻרִּיתָא אֵין צוּרֵךְ לִבְטֹל חֻמֵּי זֶה, וּמִדְּרַבָּנָן אֵין דִּי בִּבְיִטּוֹל אֵלֶּא צִירֵךְ לִבְעֵרוֹ דּוֹקָא, לְפִיכָךְ אֵין מִבְטָלִים אוֹתוֹן.

וראה בשו"ע הרב שם שכתב, שדבריו הם שלא כדעת הט"ז שם (ס"ק ד) שסובר שאף אם הניח את החמץ ברשותו של אחר שלא בידיעת בעל הרשות עובר בעל החמץ ב'בל יראה' ו'בל ימצא'. וראה ביה"ל לקמן (סי' תמ ס"ד ד"ה עובר) שהסתפק בדיון זה.

טעם אחר מדוע אומר 'דאיתיה ברשותי', כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' מב), לפי שמדאורייתא די בבדיקה ובביעור החמץ הידוע, והחזיב לבטל הוא תקנת חז"ל שחששו שמא ימצא גלוסקא יפה [וכפי שכתב המשנ"ב (בס"ק ו)], וחשש זה קיים רק בחמץ הנמצא ברשותו, אבל בחמץ שנמצא ברשות אחר, לא חששו שימצאנו בפסח, ולפיכך אין צריך לבטלו.

ביאור אחר כתב בשו"ת מנחת יצחק (שם), שהלשון 'ברשותי' אין משמעותה בתוך רשותי, כלומר בתוך ביתי ושאר המקומות השייכים לי, אלא משמעותה חמץ השייך לי, ובכלל זה חמץ שלי הנמצא ברשות אחר.

[משנ"ב ס"ק ח]

וְלִהְיֵי כְּעֶפְרָא דְאַרְעָא⁽⁴⁾.

4) והטעם שצריך לומר 'דארעא', ואין די שיאמר 'כעפרא', כתב החק יעקב (סי' י) לפי שיש עפר בעל ערך, כגון עופרות וזהב.

[משנ"ב שם]

וְנִכּוֹן שְׁיֵאמַר וְלִהְיֵי הַפְּקֵר כְּעֶפְרָא דְאַרְעָא⁽⁵⁾.

5) ובטעם הדבר כתב הב"ח, שהוא כדי לדקדק בלשון לדעת הסוברים שביטול מטעם הפקר.